

THE EUROPEAN UNION PRIZE FOR LITERATURE: A SHORT HISTORY

Roxana-Sînziana Rogobete

Assist., PhD, West University of Timișoara

Abstract: This paper will comprise a short history of the European Union Prize for Literature, which addresses contemporary authors from the member states or candidate countries, promoting especially creativity and multiculturalism. In order to symbolically round off the 10 years of attention given to literature, the 2018 edition takes note of all the previous prize winners, bringing together 36 of the 108 authors. We will describe the mechanism of awards, detailing the case of the Romanian writers and trying, at the same time, to identify typological or generic aspects that are common to the selected texts.

Keywords: European Union Prize for Literature, contemporary literature, European authors, literary contest, literary prizes

Preliminarii

Contribuția noastră realizează un scurt istoric al Premiului Uniunii Europene pentru Literatură, care se adresează autorilor contemporani din statele membre sau candidate, promovând în primul rând creativitatea și multiculturalitatea în spațiul european. Pentru a rotunji simbolic cei 10 ani de atenție acordată literaturii, ediția din 2018 îi are în centru pe toți premianții anteriori, adunând laolaltă 36 din cei 108 autori. Aruncăm o privire asupra mecanismului de premiere din acest an, detaliind cazul scriitorilor români aleși și încercând, în același timp, să depistăm aspecte tipologice sau generice care sunt comune textelor selectate.

Înființat în anul 2009 prin programul *Creative Europe* al Comisiei Europene, EUPL (*European Union Prize for Literature*) este coordonat de un grup de lucru selectat din Federația Europeană și Internațională a Librarilor (*European and International Booksellers Federation, EIBF*), Consiliul European al Scriitorilor (*European Writers' Council, EWC*) și Federația Europeană a Editorilor de carte (*Federation of European Publishers, FEP*), organizații (cu sediul în Bruxelles) care au rolul de a stabili, în fiecare an și pentru țările selectate, câte un juriu național. Trebuie amintit faptul că, din România, în 2017, prima librărie acceptată pentru a face parte din EIBF a fost *La Două Bufnițe*, o librărie independentă din Timișoara, care în prezent se și ocupă de promovarea autorilor menționați în cadrul EUPL.

Coagularea premiului are la bază câteva criterii pragmatice. În primul rând, decernarea premiului se întinde pe câte un ciclu de trei ani, în fiecare an fiind selectate câte 12 țări. Participante sunt: statele din UE, SEE (Islanda, Liechtenstein, Norvegia), dar și cele candidate pentru integrarea în UE (Albania, Bosnia-Herțegovina, Fosta Republică Iugoslavă a Macedoniei, Muntenegru, Serbia și Turcia). Membrii EIBF, EWC și FEP aleg, pe de o parte, câte o organizație ori asociație care să coordoneze selecția, iar, pe de altă parte, trei-cinci jurați din sfera cultural-literară care se ocupă de lectura și propunerea autorilor către Bruxelles. România a fost, până acum, ca orice alt stat, de trei ori pe listele proiectului – în 2010, 2013 și 2016 – premiindu-i pe Răzvan Rădulescu (pentru *Teodosie cel Mic*¹), Ioana

¹ Răzvan Rădulescu, *Teodosie cel Mic*, Iași, Polirom, 2006.

Pârvulescu (pentru *Viața începe vineri*²) și Claudiu M. Florian (pentru *Vârstele jocului. Strada Cetății*³). Putem observa diversitatea și deschiderea organizatorilor, pentru că titlurile românești pot cu greu asociate din punctul de vedere al formulelor narative, cel puțin: de la ludicul și ineditul romanului lui Rădulescu, la călătoria subiectivă în timp din textul Ioanei Pârvulescu și la configurarea multifacțată a identității la Florian, lectorul european își poate trasa direcțiile în care se dezvoltă proza contemporană românească.

În cazul juriului din 2010, coordonarea națională a fost realizată de către Uniunea Scriitorilor din România, prin vice-președintele Irina Horea. În componența comisiei s-au aflat Nicolae Manolescu (președinte) și membrii Eugen Negrici (critic literar, profesor universitar, membru UR), Mircea Mihăieș (critic literar, profesor universitar, scriitor, membru UR), editorul Silviu Lupescu, Laszlo Noemi (scriitoare și traducătoare, reprezentând Liga Scriitorilor Maghiari din Transilvania – E-MIL)⁴. Deși se vede clar preponderența membrilor Uniunii Scriitorilor, de laudat este inițiativa de a o include pe reprezentanta unei minorități. În 2013, UR a păstrat conducerea, prin Gabriel Chifu (președinte), Mihai Zamfir, Nicolae Prelipceanu, Cosmin Ciotloș (toți de la Uniunea Scriitorilor din România), Daniel Cristea-Enache (Asociația Editorilor din România)⁵.

Comparând componența juriului românesc cu cele europene, pare că editorii, librarii și jurnaliștii au avut, inițial, un rol minor în acordarea premiului, iar deciziile au revenit exclusiv Uniunii Scriitorilor. Abia în ultimii ani se observă aportul tânăr al unor voci din domeniul receptării literare. Astfel, în 2016, juriul care l-a premiat pe Florian în 2016 a fost coordonat de Asociația Editorilor din România și alcătuit din Dan C. Mihăilescu (președinte), Ioana Pârvulescu (câștigătoare în 2013), Bogdan-Alexandru Stănescu (director editorial la Polirom), Răzvan Purcărea (librar la Humanitas Kretzulescu, București) și Florin Ifrim (librar la Okian în Brașov)⁶. Putem considera că, în acest mod, și în România distincția este mult mai atentă la marketingul de care autorul câștigător trebuie să beneficieze. Pentru că unul dintre scopurile sale este promovarea literaturii emergente, facilitarea accesului acestor scriitori către diverse piețe de carte la nivel european. Totuși, nu putem să negăm justetea argumentărilor realizate în favoarea romanelor românești, care s-au dovedit a fi realmente de succes, Humanitas. Cartea Românească ori Polirom fiind editurile care le vor lansa în spațiul public.

Un alt aspect care trebuie avut în vedere de către juriile naționale este „noutatea” autorilor.

Aceștia trebuie să fi publicat maximum patru volume până la decernare, dintre care cel premiat să nu fie disponibil cu mai mult de 18 luni înainte și, în același timp, să nu fi fost tradus în mai mult de patru limbi. Lărgirea audienței acestor romane este unul dintre scopurile organizatorilor, aceștia fiind cei care sprijină introducerea autorilor în circuitele internaționale. Programul „Europa Creativă” are în vedere în special acoperirea unor costuri de traducere și de promovare a scriitorilor.

Practic, EUPL este unul dintre demersurile culturale prin care Uniunea Europeană își propune, încă o dată, să promoveze unitatea în diversitate și contactul intercultural. În fond, tocmai în anul european al patrimoniului cultural, distincția este o bună ocazie de a construi un „fond” al literaturii mai mult sau mai puțin tinere, care își așteaptă recunoașterea.

² Ioana Pârvulescu, *Viața începe vineri*, București, Humanitas, 2009.

³ Claudiu M. Florian, *Vârstele jocului. Strada cetății*, București, Cartea Românească, 2012.

⁴ ***, *National juries for 2010*, disponibil online la <http://www.euprizeliterature.eu/files/pdf/juries/Juries%202010.pdf>, accesat ultima dată la 10 octombrie 2018.

⁵ ***, *National juries for 2013*, disponibil online la <http://www.euprizeliterature.eu/files/pdf/juries/Juries%20composition%202013%20list.pdf>, accesat ultima dată la 10 octombrie 2018.

⁶ ***, *National juries for 2016*, disponibil online la <http://www.euprizeliterature.eu/files/pdf/juries/Juries%202016.pdf>, accesat ultima dată la 10 octombrie 2018.

Nevoia de poveste

În 2018, organizatorii se concentrează asupra scriitorilor care deja au fost promovați prin EUPL, astfel încât i-au invitat să își scrie poveștile despre Europa. În acest caz, este avută în vedere proza scurtă, pentru că cei 36 de autori care au răspuns afirmativ competiției de scriere creativă sunt incluși într-o antologie disponibilă deja publicului larg, *European Stories. EUPL winners write Europe*⁷. În cazul autorilor români, textele înscrise în noua competiție sunt: *O voce / A voice*, povestire scrisă de Ioana Pârvulescu în limba română și tradusă de Mihnea Gafița în limba engleză, respectiv *Moștenirea / Die Erbschaft / The Inheritance*, de Claudiu M. Florian, scrisă în limba germană, ulterior în limba română și tradusă în limba engleză de Alice Tetley-Paul⁸. Predilecția sau, mai bine spus, cerința pentru creații scurte vine, pe de o parte, din considerente ce țin de resursele disponibile: pe de o parte, ale autorilor și traducătorilor care sunt presați de timpul limitat, pe de alta, ale publicului care are ocazia, de această dată, să voteze textul favorit. Deschis până în 21 octombrie, votul lectorilor mai mult sau mai puțin amatori va avea ca rezultat Premiul publicului cititor. De asemenea, un profesionist alcătuit din specialiști din domeniul literaturii (critici literari, jurnaliști, autori) va selecta un autor în luna noiembrie. Membrii juriului sunt Maria-João Costa (Portugalia), Nina George (Germania), Juancho Pons (Spania), Cathy Rentzenbrink (Regatul Unit), Liana Sakelliou (Grecia) și Marnix Verplancke (Belgia)⁹. Mai mult, a fost inițiat Premiul Membrilor Parlamentului European, dar se va acorda și o mențiune în contextul anului european al patrimoniului cultural. Întreaga ceremonie se va desfășura la Viena, în data de 6 noiembrie, orașul fiind ales pentru că momentan Austria deține președinția Consiliului UE.

Povestea Europei

Povestea europeană este astfel reipostaziată sub 36 de forme narrative scurte, făcând o călătorie prin 26 de țări și 23 de limbi. În mod strategic, cel dintâi text propus, *A European History*, scris de Myrto Azina Chronides din Cipru (fostă laureată în 2010), expune o reinterpretare a poveștii de dragoste dintre Zeus și Europa. Mama protagonistei este cea care o sfătuiește să își aleagă un partener nemuritor, în contextul celui de-Al Doilea Război Mondial, care lasă cadavrele drept urme și printre care copila trebuie să își croiască drum: „Make sure you grow up and find an immortal man to couple up with. Not many of them are around these days, but once the war is over they'll sprout out of nowhere. Have children with him, change everything. Everything!”¹⁰. Însă personajul feminin va fi marcat de moartea mamei, care devine epitoma unei întregi feminități agresate de conflagrație: „Mum died: a Jewish woman in Auschwitz, a British woman during the Blitz, a Greek woman in German-occupied Athens or perhaps a Trümmerfrau in Dresden, who had survived the horror and perished amidst the ruins of the war, a Polish woman, a...”¹¹. Europa reușește să îl găsească pe Zeus, să făurească un destin prin copilul pe care îl au împreună: „A sea of words, works, melodies and creations rise within your palm, Europe...”¹².

Unul dintre personajele povestirii *Ida*, de Gabriela Babnik (Slovenia, laureată în 2013) pune problema migrației ca nevoie umană de a șterge confiniile, de a experimenta: „We come

⁷ ***, *European Stories. EUPL winners write Europe*, disponibil online la http://anniversary.euprize-literature.eu/book/EUPLbookWeb_acc.pdf, accesat ultima dată la 10 octombrie 2018.

⁸ ***, *Premiul UE pentru Literatură - la a zecea ediție; Ioana Pârvulescu și Claudiu Mihail Florian - printre participanți*, 17.09.2018, articol disponibil online la <https://www.agerpres.ro/cultura/2018/09/17/premiul-ue-pentru-literatura-la-a-zecea-editie-ioana-parvulescu-si-claudiu-mihail-florian-printre-participanti--177356>, accesat ultima dată la 10 octombrie 2018.

⁹ ***, *Povești europene. Concurs de scriere*, disponibil online la <http://ccgtm.ro/2018/08/29/povesti-europene-concurs-de-scriere/>, accesat ultima dată la 10 octombrie 2018.

¹⁰ ***, *European Stories. EUPL winners write Europe*, ed. cit., p. 15.

¹¹ Idem, *Ibidem*.

¹² Idem, *Ibidem*, p. 18

because we're looking for something different in our lives. And isn't that just being human?"¹³. În textul *European Clouds*, de Jean Back (Luxemburg, laureat în 2010), în schimb, fenomenul este privit sub aspectele sale negative, prin evocarea cerșetorilor din România, căci un dialog între personaje este cât se poate de denigrator: "It's a Romanian, just look." / "Dirty Romanians. Full of lice and fleas. Stealing our cars. Fucking bastards." / "They're in the EU." / "The EU is going bankrupt. Should stay home. Gypsies, the lot of them."¹⁴. Contactul dintre culturi este aici refuzat la nivel personal, singura multidimensionalitate culturală permisă are loc în sfera alimentației: „three bottles of Chianti, two packs of olives from Portugal, one Romanian brandy”¹⁵.

Diferențele culturale sunt evocate și de Çiler İlhan din Turcia în *Parting on the left*: „This thing you call Europe, anyway; it's not exactly a singular society with a single language, is it? There's not much love lost between Czechs and Slovaks, Slovaks and Hungarians, Hungarians and Romanians, Poles and Lithuanians, Belgians and the Dutch, Germans and Austrians, or Norwegians and Swedes, for instance. And they all agree that the French like no one.”¹⁶. Discriminarea rasială este prezentă și în *The people on the fence* de Immanuel Mifsud, unde chipul străinului aduce teamă și dezgust. Naratoarea, eleva Svetlana, este cea care nu face diferențe între albi și negri, încercând să își convingă colegii de egalitatea de șanse de care cetățenii trebuie să se bucure.

Aleksandar Bečanović din Muntenegru (premiat în 2017) îmbină dimensiunea autoficțională cu cea filmică într-o povestire ce reia mitul Europei. În *Europa: A Rape-Revenge Story*, scenaristul-protagonist introduce brutalitatea violului și legenda în contemporaneitatea corporatistă, permițând un spațiu de manevră ideologic atât feministelor, cât și celor care se revoltă împotriva exploatării forței de muncă. Personajul și dorește un text în care, în momentul violului, Europa să îi înfigă lui Zeus o foarfecă în gât și să devină legendă: „looks at him for a few moments more, and then turns away with contempt and departs straight into legend”¹⁷. Practic, autorul relativizează aici perspectivele: „Why shouldn't we treat the tale of Europa and Zeus as a rape-revenge story?”¹⁸.

Traducătoare din română și slovenă în macedoneană, Lidija Dimkovska adună șase personaje în povestirea *When I left "Karl Liebknecht"*, toate având un background migrant și fosta locuință, din țara natală, pe strada Karl Liebknecht. „Influența” lui Liebknecht ar trebui să îi unească pe Vitalie (din Transnistria), Anya (din Berlin), Dona (din Slovenia), Oleg (din Minsk), Taras (din Crimeea) – și o face, dar doar din punct de vedere biografic și „domiciliar”. În schimb, textul este programatic în a promova teza unei *world literature* sau cel puțin a unei literaturi europene: „Every destiny is also a political decision. I have, in fact, always believed in a world literature. Perhaps a European one is our salvation? Multiple languages – one literature?”¹⁹. Același artificiu al juxtapunerii unor povești individuale este utilizat și de Antonis Georgiou în *Memorable Adventures*, unde Mary Doyle, Andreas, Charlotte sunt angrenați într-o istorie cu iz donquijotesc.

Europa este însă marcată de terorism în textul *Petit beurre* de Rudi Erebara din Albania: povestea autobiografică descrie călătoriile bărbatului, ce au loc la distanță de 15 ani. În 2017, personajul observă sporirea măsurilor de securitate în aeroporturi de teama terorismului, dar și inserția tehnologiei în cotidian. În același timp, naratorul pune accent pe comportamentul albanezilor în Europa (care preferă încă să lase virtualul, online-ul ca fiind

¹³Idem, *Ibidem*, p. 29.

¹⁴Idem, *Ibidem*, p. 38.

¹⁵Idem, *Ibidem*, p. 39.

¹⁶Idem, *Ibidem*, p. 192-193.

¹⁷Idem, *Ibidem*, p. 55.

¹⁸Idem, *Ibidem*, p. 53.

¹⁹Idem, *Ibidem*, p. 68-69.

secundar: „We still wanted to experience the world through our own eyes”²⁰) și pe existența marcată de lipsuri în comunism. Într-o altă narațiune, *Guests* de Sara Mannheimer, sunt tratate dificultățile refugiaților din ultimul val de a-și croi un traseu către Europa: eforturile de a supraviețui în bărcile pe mare sau în noul stat sunt de fapt similare zbaterilor de a ocoli bombardamentele din zonele de conflict.

Narațiunea cu care participă Claudiu M. Florian la competiție are în centru o discuție între un intelectual și un extraterestru întâlnit într-o excursie în Carpații românești. Adamovicescu, un bărbat cu patru doctorate, care încearcă să își construiască un sistem propriu, economic și filosofic, este un personaj ce întruchipează multiculturalismul, având un istoric de familie divers: „the son of a New Zealander and a South African, with Indian, Arab, Jewish and Native American grandparents, a Chinese half-brother and two Greenlandic aunts, born in Rio Grande, Tierra del Fuego, and with a Romanian passport. When he once attempted to draw up his family tree, he ended up studying world history, culminating in a PhD.”²¹. Invitând la nuntă rudele viitoarei soții, se vede nevoit să facă un doctorat în lingvistică. La nuntă, auzind toate binecuvântările rostite, decide să mai facă unul în studii teologice, iar ultimul este în filosofie. Dar un om cu atâtea studii nu reușește să discute cu extraterestrul și să îi explice natura umană. Dacă străinul este uimit că pământeni nu sunt albaștri, așa cum pare Terra de la distanță, tot el îl pune pe gânduri pe om, spunându-i că, la fel cum culoarea albastră a Pământului este doar o percepție, Europa nu este reală și nu poate fi clar definită și nu are nimic original: „All continents being clearly defined, from there to there, and then blue. Only Euro not, Euro only attaching to all neighbours. Humans coming from Africa. Language from Asia. Big religions all from Orient. What Euro made itself? What original?”²². Extraterestrul vine pe Pământ să își caute moștenirea: este până la urmă încercarea fiecărui om de a-și identifica matricea. Textul celuilalt autor român, al Ioanei Pârvulescu, intitulat *O voce*, o are în centru pe Monica Lovinescu, pe care firul narativ o urmărește la plecarea din România comunistă, respectiv la vizita în țară după 1989. Pentru Pârvulescu, vocea exilului românesc este, în același timp, și vocea Europei, una dintre puținele care a răzbătut pe meleagurile românești.

Încercarea de cunoaștere și autocunoaștere face și subiectul textului *A European Story* al estonianului Meelis Friedenthal. Personajele fac parte, aparent, dintr-o zonă periferică Europei, pentru care tărâmul rămâne necunoscut: „Europe revealed itself to us, through people and roads, by chance. Of course, we were aware of the existence of Europe, but it was all mythical, an almost historical and completely inaccessible world. We had grown up with a firm knowledge that we would never get there, as children we had somehow picked up this certainty, and even though nobody had explained it or told us why, we just knew – we would never get there.”²³. Dar dorința de explorare este mai puternică, iar acestea pornesc într-un periplu prin țările „centralității”, precum Italia, Franța, iar reîntoarcerea acasă le arată că identitatea trebuie căutată tot în interior. Proza lui Friedenthal se dovedește a fi mai degrabă o critică la adresa tendințelor de europenizare/internaționalizare, pledând pentru ancorarea în spațiul național: „When we finally arrived home, we felt the way you feel after first love; we were tired, dirty, we remembered little, because there was so much to remember, but we smiled”²⁴.

Poate cel mai actual fragment este cel al lui Faruk Šehić, *Lullaby for Seiko 5 Day-Date*, unde destinul refugiatului este pus pe tapet: „My generation was born like refugees. We have that mark on our faces. It is pitty because refugee mark is not some kind of special

²⁰Idem, *Ibidem*, p. 81-82.

²¹Idem, *Ibidem*, p. 101.

²²Idem, *Ibidem*, p. 107.

²³Idem, *Ibidem*, p. 138-139.

²⁴Idem, *Ibidem*, p. 143.

ability like in Marvel Comics. We do not have any kind of special power. We are powerless.”²⁵. Scrisă direct în limba engleză, și nu în cea maternă, povestirea are din start țelul de a încorpora figura unui refugiat din mai multe etape sau valuri ale migrației către diverse zone ale Europei: „The author wrote the story in English, opposed to his mother tongue with the aim of impersonating a refugee from the present Middle East, Eastern Europe during WWII, and the Balkans in the 1990s”²⁶.

Europa: încotro?

După lectura antologiei publicate în acest an, se impun câteva observații ori concluzii. Majoritatea narațiunilor scurte propuse sunt puternic subiectivizate, unele au un filon autobiografic, altele au intenția de a crea personaje în care lectorul să se regăsească, de a evoca figuri generalizate ale spațiului european (migrantul, refugiatul, spre exemplu). Efuziunile sentimentaliste și promovarea spiritului european predomină în volum, dar sunt inserate și proze cu iz tezist, pentru a arăta uneori și perspective critice asupra ceea ce Europa a devenit sau a pericolelor care pândesc: terorism, discriminare, segregare culturală. Însă atât aspectele pozitive ale interculturalității, cât și cele negative reprezintă fragmente ale mozaicului european, care trebuie simțit ca „an immense cartography of sensations”²⁷.

BIBLIOGRAPHY

***, *European Stories. EUPL winners write Europe*, disponibil online la http://anniversary.euprizeliterature.eu/book/EUPLbookWeb_acc.pdf, accesat ultima dată la 10 octombrie 2018.

***, *National juries for 2010*, disponibil online la <http://www.euprizeliterature.eu/files/pdf/juries/Juries%202010.pdf>, accesat ultima dată la 10 octombrie 2018.

***, *National juries for 2013*, disponibil online la <http://www.euprizeliterature.eu/files/pdf/juries/Juries%20composition%202013%20list.pdf>, accesat ultima dată la 10 octombrie 2018.

***, *National juries for 2016*, disponibil online la <http://www.euprizeliterature.eu/files/pdf/juries/Juries%202016.pdf>, accesat ultima dată la 10 octombrie 2018.

***, *Povești europene. Concurs de scriere*, disponibil online la <http://ccgtm.ro/2018/08/29/povesti-europene-concurs-de-scriere/>, accesat ultima dată la 10 octombrie 2018.

***, *Premiul UE pentru Literatură - la a zecea ediție; Ioana Pârvulescu și Claudiu Mihail Florian - printre participanți*, 17.09.2018, articol disponibil online la <https://www.agerpres.ro/cultura/2018/09/17/premiul-ue-pentru-literatura-la-a-zecea-editie-ioana-parvulescu-si-claudiu-mihail-florian-printre-participanti--177356>, accesat ultima dată la 10 octombrie 2018.

Florian, Claudiu M., *Vârstele jocului. Strada cetății*, București, Cartea Românească, 2012.

Pârvulescu, Ioana, *Viața începe vineri*, București, Humanitas, 2009.

Rădulescu, Răzvan, *Teodosie cel Mic*, Iași, Polirom, 2006.

<http://www.euprizeliterature.eu/what-eupl>, accesat ultima dată la 10 octombrie 2018.

²⁵Idem, *Ibidem*, p. 412.

²⁶Idem, *Ibidem*, p. 416.

²⁷Idem, *Ibidem*, p. 507.